

Natalia MALENDOWSKA

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
ORCID: 0009-0005-8193-4415

Charakterystyka wojen arabsko-izraelskich od 1948 roku do chwili obecnej. Wpływ konfliktu na gospodarkę izraelską, regionalną i globalną

Streszczenie: Od kilku dekad kluczową kwestią w dziedzinie bezpieczeństwa i stabilności regionu Bliskiego Wschodu jest konflikt między państwami arabskimi i Izraelem. Poszczególne etapy konfliktu nosły za sobą konsekwencje na wielu płaszczyznach, między innymi dla gospodarek państw arabskich, Izraela oraz w wymiarze globalnym. W niniejszej publikacji autorka dokonała próby charakterystyki wpływu wojen arabsko-izraelskich na sytuacje gospodarcze państw w regionie Bliskiego Wschodu, w Izraelu oraz dla gospodarki światowej.

Słowa kluczowe: Izrael, Bliski Wschód, gospodarka, wojna, konflikt zbrojny

Wstęp

Nie ulega wątpliwości, że państwa położone w regionie Bliskiego Wschodu są niezwykle istotnymi aktorami na arenie międzynarodowej. Przyczyn takiego stanu rzeczy jest wiele, natomiast na szczególną uwagę zasługuje fakt, że właśnie w tym regionie znajduje się kilkanaście państw-eksporterów ropy naftowej, a szlaki komunikacyjne takie jak cieśnina Ormuz czy Kanał Sueski mają strategiczne znaczenie dla międzynarodowego handlu. Innym istotnym czynnikiem mającym wpływ na charakterystykę tego regionu są wewnętrzne napięcia między poszczególnymi państwami, czego przykładem jest konflikt arabsko-izraelski.

Izrael to państwo znajdujące się na Bliskim Wschodzie. Mimo trwającego konfliktu z Palestyną, który trwa już 76 lat, państwo bardzo dobrze rozwinęło swój sektor obronny, stając się jednym ze światowych liderów na tej płaszczyźnie, o czym świadczy przykładowo Żelazna Kopuła, która przez wielu ekspertów uważana jest za jeden z najbardziej zaawansowanych systemów antyrakietowych, jakie kiedykolwiek

powstały. Oprócz tego, Tel Awiw uznawany jest za stolicę startupów, dzięki wielu nowym firmom, które wprowadzają na rynek przeróżne innowacje z dziedzin takich jak cybernetyka, biotechnologia, rolnictwo czy medycyna. Ze względu na swoje atrakcyjne pod względem historycznym i klimatycznym położenie, Izrael przyciąga wielu turystów, co niewątpliwie ma przełożenie na rozwój gospodarki. Jak już wcześniej wspomniano, państwo od 76 lat, czyli od samego dnia proklamowania niepodległości pozostaje w stanie konfliktu z Palestyńczykami. Od 1948 r. miało miejsce aż 5 konfliktów zbrojnych nie tylko z samymi Palestyńczykami i Hamasem, ale także z innymi państwami regionu, a najnowszy etap konfliktu rozpoczął się 7 października 2023 r. i trwa aż do chwili obecnej (*Rozmowy...*, 2023).

Celem niniejszej publikacji jest próba scharakteryzowania wpływu wieloletniego i wieloetapowego konfliktu między państwami arabskimi, a Izraelem na sytuację gospodarczą w Izraelu, w państwach arabskich oraz w wymiarze globalnym. Na potrzeby analizy autorka postawiła następujące pytania badawcze: Jak poszczególne etapy konfliktu wpłynęły na zmiany w sytuacji gospodarczej Izraela? Jakie są najistotniejsze zagrożenia w wymiarze regionalnym i globalnym w kontekście obecnie trwającego etapu konfliktu? W związku z próbą odpowiedzi na pytania, autorka obrała metodę analizy źródłowej, korzystając z dostępnych publikacji.

I wojna arabsko-izraelska – przebieg, skutki w wymiarze gospodarczym, pomoc zagraniczna

Chcąc rozpocząć rozważania na temat wpływu aktualnego etapu konfliktu izraelsko-palestyńskiego na stan światowej gospodarki, w pierwszej kolejności należy przyjrzeć się szerokiemu kontekstowi historycznemu – począwszy od powstania państwa Izrael, aż po kolejne etapy konfliktu. Nie ulega wątpliwości fakt, że wojna jako jedno z narzędzi polityki zagranicznej państwa jest głęboko zakorzeniona w historii Izraela, a stan konfliktu utrzymuje się od dnia powstania państwa.

Kiedy 15 maja 1948 r. miało miejsce wygaśnięcie brytyjskiego mandatu w Palestynie, a tym samym proklamowanie powstania państwa Izrael w Tel Awiwie, rozpoczęła się I wojna arabsko-izraelska, w którą zaangażowane były oddziały wojskowe sześciu państw arabskich: Transjordanii, Egiptu, Iraku, Libanu, Syrii i Arabii Saudyjskiej (Bryła, 2004, s. 123). Celem państw arabskich było całkowite zlikwidowanie zaatakowanego

przez nie państwa, jednak w konsekwencji wojnę zwyciężył Izrael, nie tylko utrzymując przyznane wcześniej tereny, ale także poszerzając swoją powierzchnię.

Pierwsza wojna o niepodległość zakończyła się 24 lutego 1949 r. i nie obyła się bez konsekwencji w płaszczyźnie gospodarczej. W związku z prowadzonymi działaniami wojennymi, bezpośrednie wydatki Izraela w związku z wojną wyniosły od 80 do 100 mln funtów izr., przy czym dochód narodowy tego państwa w 1949 r. wyniósł jedynie 260 mln funtów izr. Od lipca do września 1948 r. wartość handlu zagranicznego zmniejszyła się o ponad 35–40% w porównaniu z 1947 r. Trudna sytuacja gospodarcza państwa i coraz większa potrzeba pozyskiwania środków na zbrojenia skłoniła rząd do nakładania na społeczeństwo wysokich podatków, a w konsekwencji w latach 1949–1951 budżet bieżący był pokrywany prawie w 70–80% z podatków pośrednich, przy czym ponad 40% środków budżetowych wydawano w tym czasie na zbrojenia (Nikitina, 1970, s. 254).

W styczniu 1949 r. USA, czyli jeden z głównych sojuszników Izraela na arenie międzynarodowej udzielił Izraelowi pożyczki w wysokości 100 mln dolarów, a w grudniu kolejną, w wysokości 35 mln dolarów. Ponad 2 lata później, w maju 1951 r. na amerykańskich giełdach rozpoczęła się sprzedaż obligacji izraelskiej „pożyczki niepodległości”, z której wpływy wyniosły 84 mln dolarów. W tym samym roku Izrael został włączony do programu pomocy amerykańskiej, otrzymując tym samym w latach 1950–1951 liczne pożyczki od amerykańskich instytucji finansowych i od poszczególnych bankierów, a co za tym idzie, Izrael uniknął bankructwa i ruiny gospodarczej dzięki licznym napływom zagranicznych kapitałów (ibidem, s. 256).

Niemniej istotnym czynnikiem, który wpłynął na stabilizację sytuacji gospodarczej Izraela było podpisanie we wrześniu 1952 r. porozumienia z Republiką Federalną Niemiec, na mocy którego strona niemiecka zobowiązała się w ciągu 12 lat, począwszy od 1953 r., wypłacić Izraelowi odszkodowania na sumę 822 mln dol. w ramach rekompensaty za straty wyrządzone Żydom podczas II wojny światowej przez hitlerowskie Niemcy. Połowa kwoty reparacyjnej miała być wypłacona w postaci dostaw sprzętu ciężkiego, surowców przemysłowych, ropy naftowej oraz statków, urządzeń kolejowych i innych. Do rozpoczęcia agresji na Egipt w 1956 r., suma niemieckich reparacji wyniosła 300 mln dol. w postaci środków produkcji, urządzeń inwestycyjnych i surowców, co w ogromnym stopniu przyczyniło się do znacznego rozwoju gospodarczego Izraela (ibidem, s. 262).

II wojna arabsko-izraelska – przebieg, skutki

Kolejnym etapem konfliktu arabsko-izraelskiego była tzw. wojna sueska, która rozpoczęła się wkroczeniem wojsk izraelskich wraz z oddziałami brytyjskimi i francuskimi na Synaj 29 października 1956 r. Powodem agresji Izraela na Egipt była decyzja ówczesnego prezydenta Egiptu Gamala Abdela Nasera o znacjonalizowaniu Kanału Sueskiego, co w konsekwencji doprowadziło do zamknięcia cieśniny Tiran dla żeglugi izraelskiej, która ma strategiczne znaczenie dla gospodarki Izraela, ponieważ przesmyk ten umożliwia dotarcie do Oceanu Indyjskiego, omijając Kanał Sueski. Podczas trwającego kilka miesięcy konfliktu zbrojnego, Izrael zdobył powierzchnię 60 tys. kilometrów kwadratowych, jednak pod wpływem presji ze strony otoczenia międzynarodowego został zmuszony do wycofania się z zagarniętych terenów, natomiast cel, z jakim izraelskie wojska przystąpiły do napaści został zrealizowany, ponieważ cieśnina Tiran została ponownie otwarta dla żeglugi.

Tabela 1

Zmiany w sytuacji finansowej Izraela (w mln dol.)

Wyszczególnienie	1955 r.	1956 r.	1957 r.
Rezerwy walutowe i złota w Banku Państwowym w tym:	54,4	58,8	57,4
Rezerwy złota	–	3,6	1,6
Krótkoterminowe zadłużenie rządu w USA	10,4	16,4	23,6
Państwowe zadłużenie Izraela w walucie obcej (stan na 31 marca danego roku)	413,0	457,0	507,0
Wewnętrzne zadłużenie państwa (stan na 31 marca danego roku), mln funtów izr.	297,7	348,9	502,5
Zadłużenie rządu w Banku Światowym, mln funtów izr.	199,5	367,7	365,0

Źródło: Nikitina, 1970, s. 266.

Dane z powyższej tabeli, obrazujące sytuację gospodarczą Izraela, jednoznacznie wskazują na jej pogorszenie. Krótkoterminowe zadłużenie w walucie obcej wzrosło ponad dwukrotnie, a rezerwy złota znacznie zmalały. Na uwagę zasługuje także fakt wzrostu wewnętrznego zadłużenia państwa oraz zadłużenia rządu w Banku Światowym.

Wojna Sześciodniowa

Dnia 5 czerwca 1967 r. Izrael zaatakował Egipt, wkrótce potem także Jordanię i Syrię. Przyczyn konfliktu należy doszukiwać się w decyzji

G. A. Nasera dotyczącej wycofaniu wojsk Organizacji Narodów Zjednoczonych z Synaju oraz ponownym zamknięciu cieśniny Tiran dla izraelskich statków. Wojna rozpoczęła się atakiem, w wyniku którego wojska izraelskie zdobyły terytoria Strefy Gazy, Synaj, wzgórz Golan oraz wschodnią część Jerozolimy. W rezultacie Izrael trzykrotnie powiększył swoje terytorium, zagarniając tereny Egiptu, Syrii i Jordanii.

Wojna sześciodniowa nie obyła się bez reakcji ze strony otoczenia międzynarodowego, przede wszystkim Organizacji Narodów Zjednoczonych. Tzw. Rezolucja izraelska Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 242 z dnia 22 listopada 1967 r. przewidywała sprawiedliwy i trwały pokój oraz bezpieczne i uznane granice dla Izraela, który w zamian miał się wycofać z okupowanych terenów. W rezultacie Izrael rzeczywiście wycofał się z okupowanych ziem, natomiast Rezolucja RB przewidywała wycofanie się wyłącznie z ziem zajętych w 1967 r., co spotkało się z ogromną dezaprobatą ze strony państw arabskich (Bryła, Czachór, Malendowski, 2007, s. 28).

Wojna Yom Kippur i związany z nią wielki kryzys naftowy

Pokłosiem wojny sześciodniowej i zagarnięcia znacznej ilości ziem przez Izrael, była wojna, która wybuchła w 1973 r., zwana wojną Yom Kippur. Określenie tego konfliktu pochodzi od najważniejszego żydowskiego święta, podczas którego 6 października 1973 r. siły zbrojne państw arabskich, głównie Egiptu i Syrii dokonały zbrojnej napaści na Izrael. Powodem agresji było niezadowolenie państw arabskich spowodowane zagarnięciem przez Izrael terytoriów w wyniku wojny z 1967 r. Konflikt rozpoczął się zajęciem przez siły zbrojne Egiptu i Syrii izraelskich pozycji na Wzgórzach Golan i Synaju. Wojna zakończyła się kilkanaście dni później, 25 października 1973 r., natomiast żadna ze stron nie zrealizowała zakładanych celów.

Jedną z najbardziej istotnych konsekwencji wojny dla światowej gospodarki był kryzys naftowy, zapoczątkowany decyzją ówczesnego króla Arabii Saudyjskiej Wadha bint Muhammada al-Hazama o ograniczeniu wydobycia ropy naftowej i zablokowania eksportu do krajów wspierających Izrael. Wkrótce bojkot zyskał poparcie OPEC i embargiem objęty został cały Zachód (Torchała, 2019). Działania skierowane przeciwko zachodnim sojusznikom Izraela miały negatywne skutki dla całego świata.

Skutki zastosowanego embarga najbardziej odczuwali kierowcy w Stanach Zjednoczonych, państwach europejskich i w Japonii, ponieważ cena baryłki ropy zaczęła gwałtownie rosnąć i w ciągu kilku miesięcy zwiększyła się o kilkaset procent (z poziomu 2 do 6 dolarów). Do roku 1975 miała skoczyć prawie do 10 dolarów (Wiech, 2019). Wzrost cen paliw znacząco negatywnie odbił się na takich gałęziach gospodarki światowej jak transport, co doprowadziło do wzrostu cen towarów i usług. Innym skutkiem kryzysu naftowego była zmiana priorytetów i skierowanie uwagi na alternatywne źródła energii, ponieważ państwa zaczęły szukać sposobów na zmniejszenie zależności od ropy naftowej. Tym samym inwestując w rozwój energii jądrowej, energii słonecznej, wiatrowej oraz innych technologii odnawialnych (*Rewolucyjny kryzys...*, 2023).

Obecny etap konfliktu

W kontekście obecnie trwającego etapu konfliktu, który rozpoczął się 7 października 2023 r., istotne jest przybliżenie kwestii Hamasu, czyli palestyńskiej sunnicko-islamskiej organizacji fundamentalistycznej, a zarazem ruchu społecznego, który skupia tysiące działaczy oraz setki tysięcy sympatyków Palestyny. Ugrupowanie zostało założone w Gazie w 1987 r. jako odgałęzienie egipskiego Bractwa Muzułmańskiego, wkrótce po rozpoczęciu pierwszej intifady, czyli powstania przeciwko izraelskiej okupacji Palestyny (*Hamas...*). Obecnie Hamas uważany jest za organizację terrorystyczną, a po atakach na World Trade Center z 2001 r. rząd amerykański nałożył na ugrupowanie szereg sankcji, skupiających się na zapobieganiu angażowaniu się grup terrorystycznych w różne transakcje finansowe. Organizacja posiada swoje skrzydło wojskowe, jakim są brygady Izz ad-Din al-Kassama (Wiktorowicz, 2004, s. 112).

Wraz z dniem 7 października 2023 r. rozpoczęła się kolejna wojna arabsko-izraelska. Dzień po rocznicy wojny Yom Kippur Hamas przełamał izraelską barierę bezpieczeństwa, zaskoczył rozmieszczone wzdłuż niej jednostki sił obrony *IDF* i na kilkanaście godzin opanował strefę przygraniczną, dokonując na jej terenie masowej masakry ludności cywilnej i uprowadzając zakładników (Matusiak, 2023). W operacji zwanej Burzą Al-Aksa, w kierunku Izraela wystrzelono ponad 2 tys. rakiet, pociski dotarły nawet do centrum państwa. Służby izraelskie były zaskoczone i zupełnie nieprzygotowane na atak na tak wielką skalę, m.in. ze względu na fakt, że Mohammed Dief, dowodzący zbrojnym skrzydłem Hama-

su, wydawał rozkazy ustnie. W odpowiedzi na atak, izraelskie wojsko ogłosiło operację pod kryptonimem „Żelazne Miecze”, uderzając w cele Hamasu w Gazie, skąd nadleciał grad rakiet na cele w Izraelu (Miedziński, 2023). W dniu pisania niniejszej publikacji, konflikt zbrojny nadal trwa, straty dla izraelskiej gospodarki są ogromne, a trwający konflikt określany jest mianem „najdroższej wojny Izraela”. Według danych ze stycznia 2024 r., jej koszt wyniósł już około 217 mld szekli (235 mld zł), co obejmuje zarówno budżet wojska, jak i szeroką pomoc dla gospodarki we wszystkich obszarach. Deficyt budżetowy państwa wyniósł 111 mld szekli (121 mld zł) (Bartman, 2023).

Niemniej ważnym aspektem jest sytuacja palestyńskiej ludności cywilnej, z uwagi na fakt, że w wyniku wojny wielu Palestyńczyków straciło dotychczasową pracę, w związku z wycofaniem przez Izrael 130 tys. wydanych Palestyńczykom zezwoleń na przekraczanie granicy oraz pracę. Bank Światowy, przewidujący wcześniej wzrost palestyńskiego PKB w 2024 r. obecnie prognozuje jego spadek o 6 proc., przy założeniu, że zmniejszy się intensywność konfliktu. Bank oszacował, że po rozpoczęciu wojny ceny w Strefie Gazy wzrosły tylko w październiku o 12 proc. (*Wojna w Strefie Gazy...*, 2023).

Działania ruchu Huti w obszarze Morza Czerwonego

W kontekście obecnej wojny, jednym z ważniejszych zagrożeń dla światowego handlu są działania Huti, czyli jemeńskiego ugrupowania zbrojnego, które kontroluje niektóre części tego kraju. Huti są wspierani przez Iran i działają jako przedłużenie jego zdolności militarnych, a za cel stawiają sobie wsparcie Palestyńczyków w walce z Izraelem. Od połowy listopada 2023 r. grupa zbrojna przeprowadza ataki na statki przepływające przez Morze Czerwone z towarami transportowanymi do klientów na całym świecie. Działania mają miejsce na Kanale Sueskim, który jest jednym z newralgicznych punktów transportu towarów, a także przez który przepływa 20 proc. światowego wolumenu kontenerów, 10 proc. handlu morskiego oraz 8–10 proc. morskiego przesyłu gazu i ropy. Dnia 18 grudnia 2023 r. szef Pentagonu Lloyd Austin ogłosił powstanie koalicji morskiej, w skład której weszło oficjalnie dziesięć krajów. Jej celem jest ochrona handlu na Morzu Czerwonym, dlatego w regionie znalazło się pięć amerykańskich niszczycieli, a lotniskowiec USS Dwight Eisenhower cumuje w pobliżu Dżibuti (*Kim są Huti...*, 2023).

W wyniku działań Hutich, większość statków handlowych zmuszona jest do omijania Kanału Sueskiego, który jest kluczowym punktem dla światowej gospodarki, ponieważ skraca drogę morską z Azji do Europy o prawie 2 tygodnie. Wydłużenie drogi morskiej powoduje ogromne opóźnienia w dostawach, co skutkuje m.in. wzrostem cen towarów na świecie. Decyzje o omijaniu Morza Czerwonego w imporcie na linii Azja–Europa podjęło już wielu armatorów morskich m.in. duński Maersk, francuski CMA-CGM oraz niemiecki Hapag Lloyd. Przedsiębiorstwo IKEA 19 grudnia 2023 r. ogłosiło, że sytuacja w obszarze Kanału Sueskiego spowoduje opóźnienia oraz może spowodować ograniczenia w dostępności niektórych produktów. Innym przykładem globalnego przedsiębiorstwa jest Tesla Berlin. W wyniku działań rebeliantów Huti prowadzonych na Morzu Czerwonym, firma podjęła decyzję o zawieszeniu produkcji od 29 stycznia 2023 do 11 lutego 2024 roku, czego powodem był brak komponentów. Szczególnie narażonymi na negatywne konsekwencje sytuacji na Morzu Czerwonym są te branże, których działalność w części lub całości oparta jest na surowcach, półproduktach, komponentach i towarach importowanych lub eksportowanych z lub do Azji. Do branż, które najbardziej odczuwają obecną sytuację, można zaliczyć sektor medyczny, IT czy automotive. Przedłużające się ograniczenie żeglugi przez Morze Czerwone i Kanał Sueski może mieć poważne reperkusje dla światowej gospodarki (Sobolak, 2024).

Zakończenie

Trwający nieprzerwanie od 76 lat konflikt arabsko-izraelski miał wiele etapów, a poszczególne konflikty zbrojne z różnymi państwami w regionie Bliskiego Wschodu niosły za sobą różne konsekwencje. Wojna z 1948 r. wyniszczyła izraelską gospodarkę, na co przede wszystkim wpływ miał fakt, że wówczas Izrael był państwem, które dopiero powstało i od dnia proklamowania swojej niepodległości toczyło wojnę. Pomoc zagraniczna otrzymana od obecnie głównego sojusznika na arenie międzynarodowej, czyli Stanów Zjednoczonych, umożliwiła Izraelowi częściową odbudowę państwa wyniszczonego przez wojnę, jednak w konsekwencji nowo powstałe państwo mierzyło się z ogromnym zadłużeniem. Nie bez znaczenia dla osłabionego pierwszą wojną Izraela był konflikt z Egiptem zapoczątkowany w 1956 r., ponieważ zadłużenie państwa znacznie wzrosło względem kilku lat poprzedzających tę wojnę. Jednym

z najistotniejszych wydarzeń dla gospodarki światowej w dziejach wojen arabsko-izraelskich był kryzys naftowy z 1973 r., ponieważ jego skutki były odczuwalne nie tylko dla państw w regionie Bliskiego Wschodu, ale także w wymiarze globalnym, o czym świadczy fakt podniesienia cen ropy naftowej na całym świecie, nawet w Stanach Zjednoczonych, które posiadały własne rezerwy tego surowca. Obecny etap konfliktu ma zupełnie inny wymiar niż wszystkie poprzednie, ponieważ jest to pierwsza wojna arabsko-izraelska, która toczy się w XXI w., a rozwój nowych technologii w przemyśle wojskowym, takich jak izraelski system obrony przeciwrakietowej Żelazna Kopuła, jest czymś zupełnie nowym, a co za tym idzie, analitykom trudno jest przewidzieć jak będą wyglądały dalsze etapy konfliktu.

Podsumowując, kwestia pokojowego rozwiązania konfliktu arabsko-izraelskiego bez wątplenia jest rzeczą kluczową dla zapewnienia stabilności i bezpieczeństwa w regionie. Od kilku dekad, ten wielowymiarowy i wieloetapowy spór niesie za sobą szereg różnych konsekwencji dla gospodarek państw w regionie i na świecie, a jego obecny etap, w szczególności działania rebeliantów Huti na Morzu Czerwonym stanowią wyzwanie dla bezpieczeństwa globalnych łańcuchów dostaw, ponieważ jest to kluczowy pod względem strategicznym szlak komunikacyjny.

Bibliografia

- Bartman A. (2023), *To najdroższa wojna Izraela. Deficyt państwa sięga już stu miliardów szekli*, „Interia Biznes”, https://biznes.interia.pl/gospodarka/news-to-najdrozsza-wojna-izraela-deficyt-panstwa-siega-juz-stu-mi,ni,Id,7256098?fbclid=IwAR0a2yJDqitpshC4QrWf4dk8leBuGm39QFX8LwhPo__EZwKRdgr2G9sGDCM, 6.02.2024.
- Bryła J. (2004), *Bliski i Środkowy Wschód w stosunkach międzynarodowych (cz. 1)*, w: *Stosunki międzynarodowe*, red. W. Malendowski, C. Mojsiewicz, Wydawnictwo Alta 2, Wrocław.
- Bryła J., Czachór Z., Malendowski W. (2007), *Leksykon współczesnych międzynarodowych stosunków politycznych*, Wydawnictwo Atla 2, Wrocław.
- Hamas – organizacja terrorystyczna, partia i ruch islamistyczny*, „Infor”, <https://www.infor.pl/prawo/encyklopedia-prawa/h/6332986,hamas-organizacja-terrorystyczna-partia-i-ruch-islamistyczny.html>, 7.02.2024.
- Kim są Huti i czy zagrażają światowej gospodarce?*, „Business Insider”, <https://businessinsider.com.pl/gospodarka/kim-sa-huti-i-czy-zagrazaja-swiatowej-gospodarce/y3d323f>, 7.02.2024.

- Matusiak M. (2023), *Atak i zemsta – dwa miesiące wojny w Gazie*, „Ośrodek Studiów Wschodnich”, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2023-12-20/atak-i-zemsta-dwa-miesiace-wojny-w-gazie>, 9.02.2024.
- Miedziński P. (2023), *Izraelska operacja „Żelazne Miecze” przeciw Hamasowi*, „Portal Obronny”, https://portalobronny.se.pl/polityka-obronna/izraelska-operacja-zelazne-miecze-przeciw-hamasowi-aa-h6W7-7ShU-V8y2.html?fbclid=IwAR0p6gpbJj1sSf1BRq2_YfHoG3o3FigDeJbNoj2NgMRuNcWpzk-x7IoWv4o, 9.02.2024.
- Nikitina G. (1970), *Państwo Izrael. Zarys rozwoju gospodarczego i politycznego*, Wydawnictwo Książka i Wiedza, <https://www.pap.pl/aktualnosci/rozmowy-na-szczycie-prezydent-duda-rozmawia-w-sprawie-wojny-w-izraelu>.
- Rozmowy na szczycie. Prezydent Duda rozmawia w sprawie wojny w Izraelu*, <https://www.pap.pl/aktualnosci/rozmowy-na-szczycie-prezydent-duda-rozmawia-w-sprawie-wojny-w-izraelu>, 5.02.2024.
- Rewolucyjny kryzys naftowy 1973: Jak ropa naftowa pokonała świat?*, „Hist.pl”, https://hist.pl/rewolucyjny-kryzys-naftowy-1973-jak-ropa-naftowa-pokonala-swiat/?fbclid=IwAR3PL7Sihk8t-OhKc8tWJpModpuSOyW8r9RqfYlHmq_90uRvwsJ7mvK8RDE, 8.02.2024.
- Sobolak J. (2024), *Rebelianci Huti paraliżują transport ładunków przez Morze Czerwone. Co z dostawami do Polski?*, „Business Insider”, https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/ruch-przez-morze-czerwone-spadl-o-ponad-40-proc-co-z-dostawami-do-polski/81p8cxk?fbclid=IwAR387M2BtiZIEDJU8h_kW0KvRFsXgbbXgV51F2XLfMMK3eS_OLihwxrpMbs, 8.02.2024.
- Torchała A. (2019), *Kryzysy naftowe, które wstrząsnęły światem*, „Bankier.pl”, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Kryzysy-naftowe-ktore-wstrzasnely-swia-tem-7740978.html>, 9.02.2024.
- Wiech J. (2019), *Dzień, w którym stanęła Ziemia. 46 lat temu świat tonął w kryzysie naftowym*, „Energetyka 24”, <https://energetyka24.com/ropa/dzien-w-ktorym-stanela-ziemia-46-lat-temu-swiat-tonal-w-kryzysie-naftowym-komentarz>, 9.02.2024.
- Wiktorowicz Q. (2004), *Islamic Activism; A Social Movement Theory Approach*, Wydawnictwo Indiana University Press.
- Wojna w Strefie Gazy. Miliony dolarów strat. Gospodarka w ruinie*, „Money.pl”, <https://www.money.pl/gospodarka/wojna-w-strefie-gazy-miliony-dolarow-strat-gospodarka-w-ruinie-6974045342796608a.html>, 9.02.2024.

Characteristic of arab-israeli wars since 1948 until now. The impact of the conflict on the Israeli, regional and global economy

Summary

For several decades, a key issue in the realm of security and stability in the Middle East has been the conflict between Arab states and Israel. Each stage of the conflict

has had consequences on various levels, including the economies of Arab states, Israel, and on a global scale. In this publication, the author attempts to characterize the Arab-Israeli wars' impact on the economic situations of countries in the Middle East region, in Israel, and on the global economy.

Key words: Israel, Middle East, economy, war, military conflict

Informacja o autorze

Natalia Malendowska [natmal17@st.amu.edu.pl] – studentka trzeciego roku studiów licencjackich kierunku stosunki międzynarodowe na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Koordynator mediów społecznościowych w Kole Naukowym Marketingu Politycznego. Jej zainteresowania naukowe koncentrują się na konfliktach i systemach politycznych w regionie Bliskiego Wschodu i marketingu politycznym.

